

Warszawa, 21-08-2023 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

VII.711.8.2023.JRO

dot. BPS.DKS.KPCPP.0330.31.2023

**Pan
Aleksander Pociąg
Przewodniczący Komisji Praw Człowieka,
Praworządności i Petycji
Senat RP**

**Kancelaria Senatu RP
ePUAP**

Szanowny Panie Przewodniczący,

w odpowiedzi na pismo z 13 lipca 2023 r. uprzejmie informuję, że w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich petycja nr P10-39/23 zasługuje na rozważenie, aczkolwiek z pewnymi modyfikacjami uwzględniającymi specyfikę zawodu referendarza, którego doświadczenia nie są równoważne z doświadczeniami adwokata, radcy prawnego i notariusza.

Art. 61 § 2 z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2023 r., poz. 217 ze zm.) budzi wątpliwości co do zgodności z art. 65 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP oraz z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP.

Po pierwsze, art. 65 ust. 1 Konstytucji gwarantuje każdemu wolność wyboru i wykonywania zawodu, którą ustawodawca może ograniczyć, ale jedynie w celu ochrony istotnej wartości konstytucyjnej oraz z poszanowaniem zasady proporcjonalności (zgodnie z wymaganiami art. 31 ust. 3 Konstytucji RP). Rzecznik Praw Obywatelskich

dostrzega racje przemawiające za ograniczeniem pozaaplikacyjnych ścieżek do zawodu sędziego do ściśle określonych wyjątków wymienionych w art. 61 § 2 Prawa o ustroju sądów powszechnych, ale powinny one być sformułowane w sposób spójny i logiczny. W ocenie RPO absolutne zamknięcie referendarzom dostępu do zawodu sędziego jest nieuzasadnione: nie służy żadnej z wartości określonych w art. 31 ust. 3 Konstytucji i nie jest proporcjonalne. Nie oznacza to jednak, że referendarze do zawodu sędziego powinni mieć dostęp na takich samych zasadach jak adwokaci i radcowie prawni, a to z uwagi na różnice w posiadanych doświadczeniach zawodowych.

Po drugie, zasada równości w prawach wynikająca z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP wymaga podobnego traktowania osób znajdujących się w podobnej sytuacji. Referendarze, którzy zdali egzamin adwokacki, radcowski lub notarialny, dysponują podobną wiedzą teoretyczną na temat różnych dziedzin prawa i podobnymi umiejętnościami w zakresie sporządzania pism prawnych, co adwokaci, radcowie i notariusze.

Referendarze nie dysponują natomiast porównywalnym doświadczeniem praktycznym. Adwokaci i radcowie prawni z założenia zajmują się sporządzaniem opinii prawnych dotyczących różnych dziedzin prawa oraz reprezentacją procesową w sprawach cywilnych i karnych, w ramach której piszą pozwы, prywatne akty oskarżenia, apelacje, skargi kasacyjne i inne pisma procesowe, co umożliwia im zdobycie bogatego doświadczenia na temat wszystkich etapów postępowania sądowego, cennego przy wykonywaniu zawodu sędziego.

Tymczasem zgodnie z obowiązującym prawem zakres obowiązków referendarza ogranicza się do tzw. czynności z zakresu ochrony prawnej, niezwiązanych bezpośrednio ze sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości, co oznacza, że inaczej niż adwokaci i radcowie prawni nie uczestniczą w rozstrzygnięciu sporów. Ich doświadczenia są ograniczone do czynności takich jak wydawanie nakazów zapłaty, dokonywanie wpisów do ksiąg wieczystych, obliczanie kosztów procesu czy wyznaczanie obrońcy z urzędu. Doświadczenia praktyczne referendarza są więc węższe od doświadczeń adwokata lub radcy prawnego, co wynika ze specyfiki tych zawodów.

Z drugiej strony trzeba mieć na uwadze, że zakres obowiązków notariusza także jest węższy od obowiązków adwokatów i radców prawnych. Notariusz nie zajmuje się reprezentacją procesową przed sądami, nie uczestniczy w rozstrzygnięciu sporów, a jego główne obowiązki dotyczą sporządzania aktów notarialnych i poświadczania dziedziczenia. Mimo to art. 61 § 2 pkt 4 ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych

otwiera notariuszom ścieżkę do zawodu sędziego na takich samych zasadach jak w przypadku adwokatów i radców prawnych, pod warunkiem 3-letniego doświadczenia w wykonywaniu zawodu. Notariusz posiada jednak bogatsze doświadczenie praktyczne od referendarza związane z koniecznością sporządzania umów z zakresu różnych dziedzin prawa prywatnego.

Doświadczenia referendarza są więc najbardziej zbliżone do doświadczeń notariusza, bo oba zawody nie przewidują reprezentacji procesowej klientów i sporządzania dla nich opinii prawnych, aczkolwiek występują pewne różnice co do szczegółowych obowiązków. Różnice te jednak nie są na tyle istotne, aby uzasadniały całkowite zamknięcie referendarzom drogi do zawodu sędziego w sytuacji, w której podjęli oni wysiłek podniesienia swoich kwalifikacji przez zdanie egzaminu radcowskiego, adwokackiego lub notarialnego.

W związku z tym Rzecznik Praw Obywatelskich stoi na stanowisku, że bardziej proporcjonalnym rozwiązaniem byłoby umożliwienie referendarzom ubieganie się o powołanie na sędziego z pominięciem aplikacji pod warunkiem:

- ograniczenia tej możliwości do szczebla sędziego rejonowego;

- dodatkowej weryfikacji umiejętności niezbędnych do orzekania poprzez zdanie egzaminu adwokackiego, radcowskiego lub notarialnego (jak to proponuje autor petycji), względnie można rozważyć także dodatkową możliwość weryfikacji poprzez zdanie egzaminu sędziowskiego (co w obecnym stanie prawnym nie jest możliwe bez ukończenia aplikacji sędziowskiej);

- posiadania odpowiedniego doświadczenia w wykonywaniu zawodu referendarza, które jednak powinno być dłuższe niż 3 lata wymagane w przypadku adwokata, radcy prawnego lub notariusza. Jak bowiem wspomniano powyżej, o ile zdanie egzaminu adwokackiego, radcowskiego lub notarialnego daje referendarzom porównywalną wiedzę teoretyczną, to nie dysponują oni równoważnym doświadczeniem zawodowym, co wynika z węższego zakresu obowiązków.

Jednocześnie zwracam uwagę, że nie jest to jedyny problem związany z zasadami dostępu do zawodu sędziego. Rzecznik Praw Obywatelskich przygotowuje systemowe wystąpienie do Ministra Sprawiedliwości w sprawie korekty luk i niespójności w tym zakresie. O wystąpieniu tym będziemy informować na stronie internetowej www.bip.brpo.gov.pl

Z poważaniem

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/